Students Reinventing Cities

Ciutat Meridiana, Barcelona

Barri de Ciutat Meridiana, districte de Nou Barris, Barcelona.

L'àmbit d'estudi s'ubica al barri de Ciutat Meridiana, al districte de Nou Barris, al nord-est de Barcelona. Se situa als límits de la ciutat, limítrof amb el Parc Natural de la Serra de Collserola, els barris de Torre Baró i Vallbona i el municipi de Montcada i Reixac.

És un barri majoritàriament residencial, amb habitatges plurifamiliars, que va començar a ser urbanitzat el 1963. L'organització del barri, l'accessibilitat i la mobilitat es veuen molt condicionades per la topografia a peu de muntanya.

Ciutat Meridiana presenta alts nivells de vulnerabilitat. Els indicadors socials i econòmics revelen desigualtats importants, com alts índexs d'atur, baix nivell d'educació de la població, baixa renda familiar, vulnerabilitat residencial, infrahabitatge i deficiències als espais oberts.

Es caracteritza per ser un barri d'habitatges perifèric i monofuncional, i s'espera que els concursants desenvolupin propostes que:

(1) promoguin la ciutat mixta, enfortint les activitats de suport a la vida quotidiana, la generació d'ocupació local, així com el foment del comerç i l'economia de proximitat.

(2) millorin la integració del barri al seu entorn urbà, treballin els límits amb Collserola i l'accés dels ciutadans a aquesta zona natural.

(3) millorin l'accessibilitat, entesa des d'una perspectiva global, fomentant la igualtat d'oportunitat d'accés als espais i serveis públics, com també la participació activa a la societat.

De manera general s'aportaran noves idees i solucions innovadores que promoguin una ciutat més inclusiva i mixta per fer front a la segregació social i la crisi mediambiental, econòmica i energètica.

Font: Pla de Barris de Zona Nord 2021-2024

Superfície del lloc

35,50 hectàrees

Informacions claus

11.152 habitants; 33,3% de població estrangera; 7,8% de la població amb estudis universitaris; 12% de la població en edat laboral sense feina. (dades de juliol de 2022)

Principals expectatives

(1) Mixticitat d'usos i foment a l'economia de proximitat; (2) Generació d'ocupació local i estratègies d'activació dels locals buits amb comerç i servei de proximitat; (3) Integració del barri i la comunitat a l'entorn urbà així com amb el Parc de Collserola; (4) Millora de l'accessibilitat física, ambiental i social; (5) Millora funcional i mediambiental dels espais residuals urbans i espais entre els blocs; (6) Treball comunitari i cohesió social.

Presentació del lloc i expectatives de regeneració

Figura 1: Fotografia aèria de Ciutat Meridiana
Font: Ajuntament de Barcelona

A Barcelona, els polígons d'habitatge massius van evolucionant a diferents tipologies i culminen al període de màxima immigració entre els anys 1952 i 1975. A aquesta època, els grans conjunts són construïts basant-se en la ciutat funcional, l'estandardització de la unitat d'habitatge com a estratègia d'eficiència econòmica i l'adopció d'una composició repetitiva i seriada de blocs aïllats i amb espais de gran extensió entre ells, destinats a àrees verdes. Aquesta tipologia porta com a conseqüència la desarticulació amb la resta del teixit urbà, poca definició de l'espai públic, falta d'equipaments i infraestructura col·lectiva.

En aquest context es va aprovar el 1963 el Pla Parcial de Font Magués, que dona origen al barri de Ciutat Meridiana, originalment per a 15.000 habitants i 4.000 habitatges distribuïts en diferents tipologies per blocs i torres. El terreny es caracteritzava per grans pendents i humitat, ubicat al límit de Barcelona i desconnectat de la resta del municipi, amb equipaments que tardarien diversos anys a concretar-se.

Figures 2 – 3: Fotografies de l'origen del barri
Font: Arxiu de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya

Cal destacar algunes de les característiques socioeconòmiques de la població que revelen els seus vectors de vulnerabilitat i desigualtat: (1) elevat percentatge de persones nascudes a l'estranger, un 33,3%, sent el 22,2% a la ciutat de Barcelona, amb major presència de les nacionalitats hondurenya, marroquina i pakistanesa; (2) baix nivell formatiu, amb només 18,3% de persones que han cursat el batxillerat, sent un 25,1% a Barcelona, un 7,8% amb estudis universitaris o cicles formatius de grau superior i 69,1% només disposen d'estudis obligatoris, sent un 37,8% a la resta de la ciutat; (3) baixa renda mitjana per persona i llar i 12% de la població activa del barri en atur, (4) forta presència d'ocupació d'habitatges vacants, elevat índex de desnonaments, existència d'edificis en situació d'infrahabitabilitat i d Ciutat Meridiana comuns.

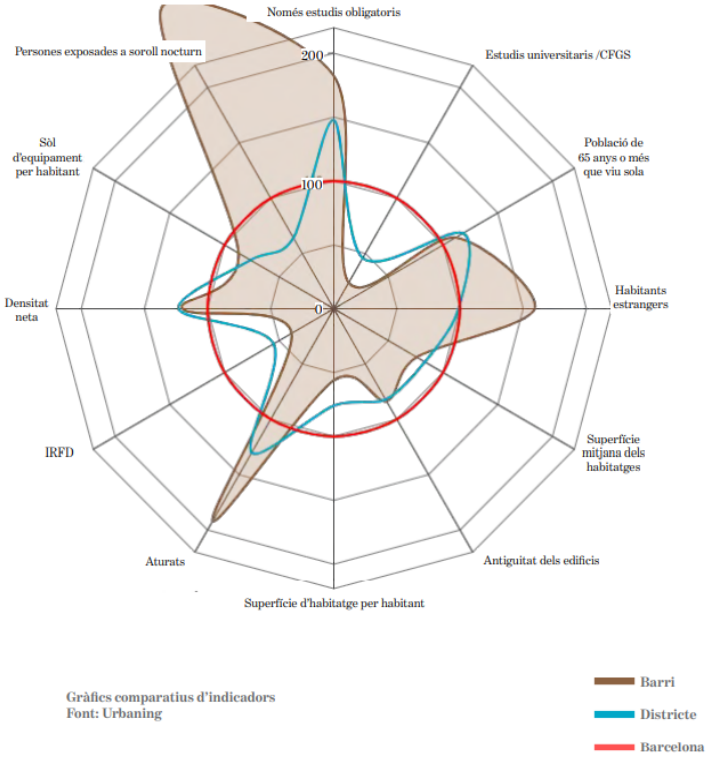

Figura 4: Gràfic comparatiu d'indicadors
Font: Pla de Barris de Zona Nord 2021-2024 (dades de desembre de 2020)

Pel que fa a la composició interna del barri, es pot determinar que hi ha dues grans zones: una zona baixa de caràcter cívic i comercial, a la qual la Plaça Roja i la Plaça Verda es defineixen com els espais jeràrquics que transcendeixen al barri mateix, on es troben els comerços i els equipaments més importants de Ciutat Meridiana, Vallbona i Torre Baró; i la zona alta, majoritàriament residencial, que es configura a partir del bloc lineal ubicat a terrenys amb grans pendents, i on més recentment es va conformar una altra centralitat amb l'accés al metro, que es complementa amb una sèrie d'espais públics i altres equipaments.

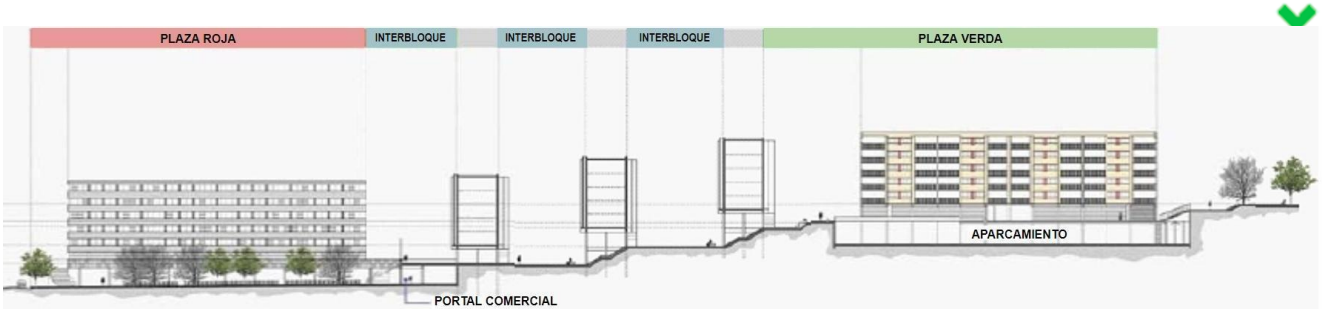

Figura 5: Secció longitudinal de la zona baixa de Ciutat Meridiana
Font: Castro Mellado, J.L., (2017)
Espai públic a polígons d'habitatge: Montbau i Ciutat Meridiana.

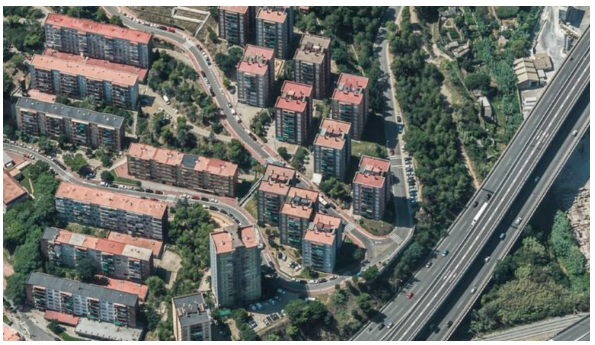

Figures 6 - 7: Fotografies de la zona cívica i comercial del barri
Figures 8 - 9: Fotografies semi-aèries de Ciutat Meridiana
Fonts: Ajuntament de Barcelona, Pla de Barris de Zona Nord 2021-2024 i https://www.bing.com/maps

Amb relació a l'oferta de transport públic, Ciutat Meridiana es connecta als barris veïns, Barcelona i l'àrea metropolitana per mitjà de xarxes d'autobusos, tren (Rodalies de Catalunya - estació Torre Baró) i metro línia 11. Referent a l'accessibilitat, s'han dut a terme recentment accions que pretenen millorar la dotació d'itineraris accessibles i de la connectivitat als barris i entre ells, com la construcció d'escales mecàniques i ascensors.

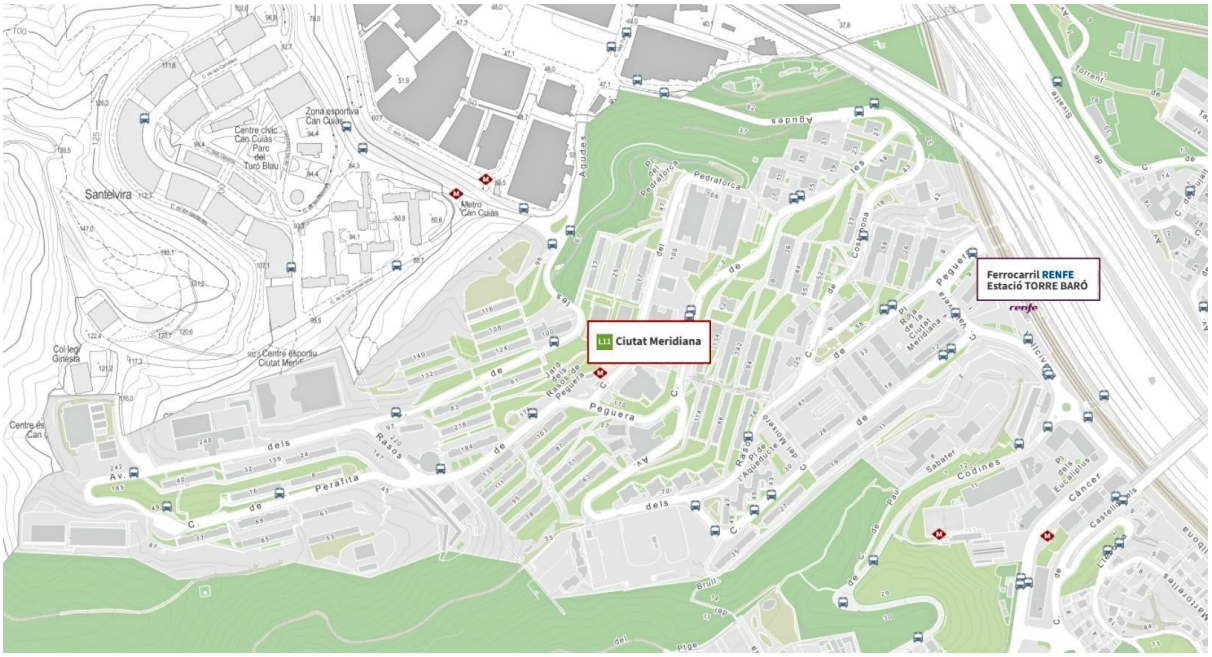

Figura 10: Estacions de transport públic
Font: www.barcelona.cat

Figures 11-14: Fotografies d'elements d'accessibilitat i mobilitat
Font: Ajuntament de Barcelona

La ubicació del barri, la seva història, el model d'urbanització i les característiques socioeconòmiques de la població són determinants per a l'elecció de Ciutat Meridiana com a objecte d'estudi. Tot i que en xifres globals Barcelona es caracteritza com a ciutat compacta i que fomenta la proximitat, amb mixticitat d'usos i amb un bon sistema de transport públic, es poden trobar diferències entre els diferents barris.

Les propostes han de promoure un barri d'ús mixt que aculli l'activitat i l'habitatge i que ofereixin una bona qualitat ambiental i un equilibri satisfactori entre els usos. També han d'incloure instal·lacions i serveis tant pels habitants d'aquest barri com pels dels barris circumdants. Això ajudaria a reduir la necessitat de desplaçar-se i, per tant, permetria reduir les emissions de CO_2, en consonància amb el concepte de «ciutat de quinze minuts».

Amb aquest concurs es busca que els estudiants proposin estratègies i propostes concretes dins de l'àmbit d'estudi que potenciïn la comunitat i vida local, regenerant Ciutat Meridiana en un barri més multifuncional, corregint les deficiències que s'han produït en relació amb el model urbà i la vida quotidiana del barri, fomentant un barri més proper, més accessible i més humà per mitjà de les següents accions:

- Promoure la mixticitat d'usos, impulsant l'economia social i sostenible, així com el comerç de proximitat.
- Regenerar el barri dins d'un canvi de model urbà, integrant la variable climàtica a tots els processos de transformació i gestió de la forma urbana, augmentant el verd, permeabilitzant la ciutat i alliberant l'espai ocupat pel vehicle privat.
- Millorar la connectivitat i l'accessibilitat entre barris i dintre del mateix barri.
- Enfortir el caràcter mediambiental del barri treballant la funcionalitat i aspectes ecològics dels espais públics i entre blocs, així com els espais de contacte i accés al Parc de Collserola, per mitjà de la implementació d'activitats ambientals i recreacionals.
- Integrar els sistemes de producció local d'energia renovable als edificis i els espais públics.

- Incorporar la inclusió i la diversitat cultural i d'origen a tots els àmbits de la vida comunitària, enfortint la cohesió social com a objectiu irrenunciable per tal de crear una ciutat més justa, inclusiva, sostenible i resilient.

Figures 15-18: Fotografies de planta baixa comercial, espais públics i entre blocs, i vista del Parc de Collserola
Font: Ajuntament de Barcelona

Prioritats climàtiques i reptes ambientals de Barcelona

La ciutat està compromesa amb un model de ciutat mixt, eficient i compacte que millori la qualitat de vida dels seus ciutadans. Els criteris de planificació es basen en la recerca de solucions sostenibles als aspectes urbans, socioeconòmics i mediambientals. Això significa que des del principi és necessari introduir a la planificació criteris per a augmentar i diversificar els espais verds urbans, dotar al teixit urbà de multifuncionalitat creant noves centralitats, disminuir la mobilitat forçada dels ciutadans i aprofitar el transport públic, i augmentar l'eficiència energètica i l'estalvi d'aigua.

A més dels objectius de reducció d'emissions, els equips hauran de fer front als següents principals problemes ambientals: efectes relacionats amb el canvi climàtic, com les onades de calor i les nits tòrrides, les fortes pluges, la sequera i la pèrdua de biodiversitat.

Barcelona vol recuperar els seus barris i carrers per als veïns, generant espais públics per compartir, socialitzar i gaudir. Per traçar el futur, es planteja posar en marxa múltiples actuacions que transformen l'espai públic, redueixen l'aparcament i exemplifiquen un nou model de ciutat. Una ciutat regenerada que fomenta la creació d'espais de trobada, reactiva l'economia de proximitat i impulsa la vida de barri.

Els següents són els punts més representatius a treballar dins del marc del concurs pel desenvolupament sostenible de la ciutat de Barcelona:

- Consolidar una xarxa de carrers de vianants i crear una infraestructura verda.
- Generar espais de trobada i fomentar la interacció ciutadana i de barri.
- Reactivar el teixit econòmic i comercial de proximitat.

- Maximitzar la introducció de la natura i la permeabilització de la superfície urbanitzada.
- Millorar la connectivitat del barri amb la ciutat i dintre del mateix barri, promoure més actuacions de millora de l'accessibilitat a nivell edificis i espais públics.
- Potenciar la relació del barri i els seus límits amb el parc natural protegit de Collserola, crear espais funcionals i fomentar l'ús públic.
- Potenciar els beneficis de la mixticitat cultural del barri.
- Pensar la ciutat des de l'àmbit de la perspectiva de gènere, com la il·luminació de l'espai públic o la vigilància passiva generada per les persones al carrer que produeixen sensació de seguretat.
- Fomentar l'ús dels locals situats en planta baixa per tal d'aconseguir un carrer més actiu i segur per a totes, així com la mixticitat dels seus usos que permeti que les necessitats de les persones del barri puguin resoldre's en un radi de menys de 15 minuts caminant de les seves cases.

Pla d'Emergència Climàtica 2018-2030

El 2018, Barcelona va llançar un Pla Clima rigorós, integrat i ambiciós, amb dos compromisos i objectius principals per al 2030:

- Reduir els nivells d'emissió equivalent de CO2 de la ciutat en un 40% per càpita en comparació amb els de 2005.
- Incrementar l'espai verd urbà en 1,6 km², és a dir, 1 km² per cada resident actual.

Els quatre eixos clau del Pla són la mitigació, l'adaptació, l'acció ciutadana i la justícia climàtica. Se centra en les persones, perquè el canvi climàtic afecta directament a la salut i la qualitat de vida dels ciutadans. El Pla busca transformar la ciutat de manera integral per a afrontar els riscos i convertir-los en oportunitats, accelerar l'eficiència i la introducció d'energies renovables per què ens hi adaptem millor. Ho aborda tot a través d'un procés de coproducció i participació amb els veïns de la ciutat.

Reglaments urbanístics específics i altres plans

Originalment, els sòls de Ciutat Meridiana estaven destinats íntegrament a la construcció d'habitatges. Van ser molts els anys que van passar i moltes les protestes veïnals fins que es van construir els equipaments necessaris per a la quantitat de persones que hi viuen. En l'actualitat, les dades reflecteixen un ús majoritàriament residencial. Sòl residencial 40,2% (clau 18) - Sòl d'equipaments 15,6% (clau 7) - Sòl de parcs urbans 15,4% (clau 6).

Concretament, al cas de Ciutat Meridiana són tres els reptes en relació amb la planificació urbanística que té pendents:

- Resoldre la situació dels espais entre blocs, actualment titularitat de les comunitats de propietaris, el que genera bastants distorsions a l'hora de realitzar intervencions (neteja, obres, manteniment, ocupació amb aparcament, etc.)
- Dur a terme les modificacions oportunes per a destinar sòl que permeti construir els equipaments pendents.
- Millorar la relació amb el Parc Natural de Collserola.

Es convida als concursants a repensar el planejament urbanístic per tal de donar solució a les necessitats de les persones que viuen als territoris. Ciutat Meridiana és un barri monofuncional i és possible que la solució a algunes de les seves problemàtiques es trobi al canvi d'ús dels sòls del barri, afavorint la mixticitat d'usos i fomentant la utilització del carrer per part dels veïns.

Per a informació específica sobre el planejament urbanístic de Barcelona, si us plau consultar la plataforma online.

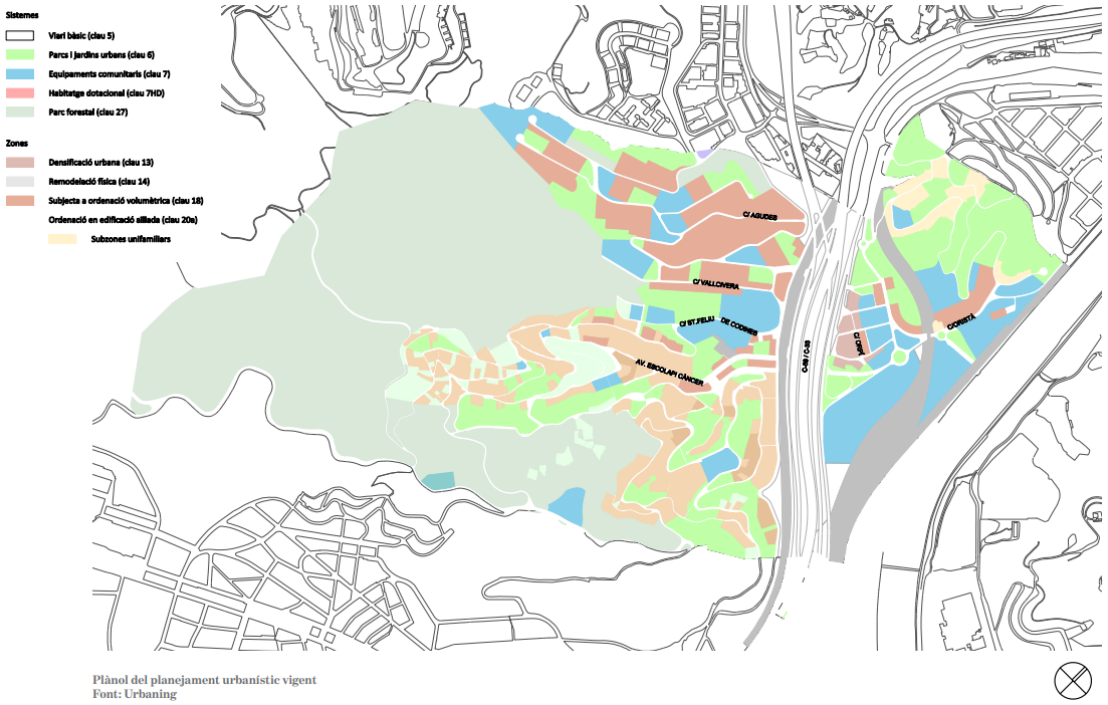

Plànol del planejament urbanístic vigent
Font: Urbaning

Figura 19: Mapa de planejament urbanístic
Font: Pla de Barris de Zona Nord 2021-2024

A continuació recopilem les estratègies urbanes vigents més destacables a tenir en compte per al disseny de les propostes. Aquests plans urbans defineixen els valors i objectius de la ciutat per als propers anys:

Mesura de Govern *Superilla Barcelona* - Estratègia de regeneració urbana

Aquesta mesura de govern recull les accions per refer i reprogramar la ciutat amb l'objectiu de convertir-la en un lloc més habitable al que la vida de totes les persones es desenvolupi en total plenitud preservant el seu caràcter i la seva identitat. Les principals estratègies d'aquesta mesura de Governs són: Justícia social, Emergència climàtica, Habitabilitat, Impuls econòmic, Memòria i paisatge, Urbanisme i economia.

Figura 20: Mapa d'eixos i espais verds
Font: Mesura de Govern Superilla Barcelona - Estratègia de regeneració urbana 2021

Pla de Barris Zona Nord 2021-2024

El Pla de Barris és una eina per a entendre la realitat plural del territori, on podem trobar una anàlisi meticulosa i també projectes concrets que resolen les necessitats de les persones que hi viuen. El Pla té objectius múltiples que aspiren a transformar qüestions clau en els àmbits de l'educació i la salut pública, els drets socials, l'equitat de gènere i l'acció comunitària, l'habitatge, l'ocupació, l'impuls econòmic i l'economia social, l'espai públic i l'accessibilitat, la sostenibilitat ambiental i l'emergència climàtica.

Figuras 21-22: Fotografías del Plan de Barrios
Fuente: Pla de Barris de Zona Nord 2021-2024

Programa de regeneració urbana

El Programa de Regeneració Urbana de Barcelona (PRU) és una estratègia d'actuacions per millorar les condicions d'habitabilitat urbana a entorns de proximitat. El PRU parteix d'un planejament integral del metabolisme urbà per a afrontar la complexitat de la renovació urbana i transcendir les consideracions habituals de la rehabilitació integral (millores en habitabilitat, accessibilitat i eficiència energètica).

L'objectiu final és la millora de les condicions d'habitabilitat del parc d'habitatges (prioritzant els barris més vulnerables) i fer front conjuntament a la transformació de l'habitatge i al seu entorn, considerant la múltiple dimensió de la sostenibilitat.

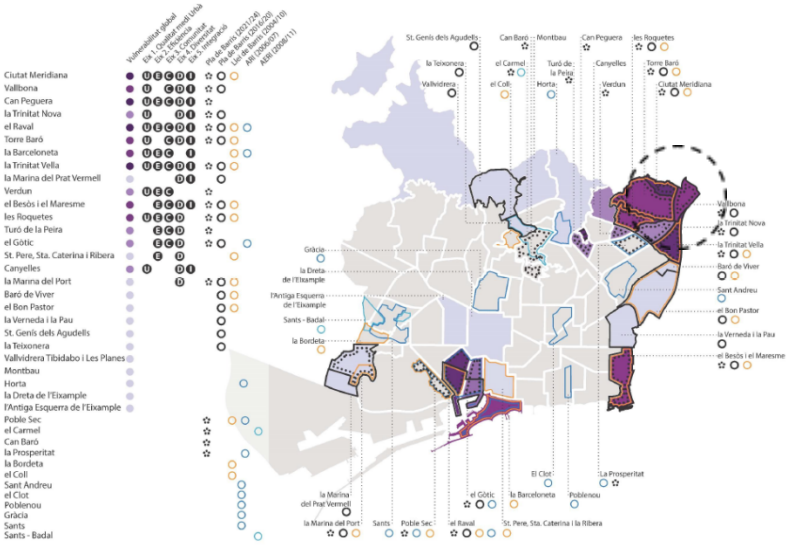

Figura 23: Mapa de vulnerabilitat global
Font: Programa de regeneració urbana

Pla Especial de Protecció del Medi Natural i del Paisatge del Parc Natural de la Serra de Collserola (PEPNat)

El Pla ordena i regula els usos i les activitats d'acord amb els objectius del Parc Natural de protecció, conservació i millora del patrimoni natural i dels valors geològics, biològics, ecològics, paisatgístics, etnològics, agrícoles i culturals d'aquest espai natural.

Amb la potenciació de les activitats agropecuàries es vol trobar un punt d'equilibri on, basant-se en la protecció del territori, els seus ecosistemes i els seus valors ambientals, es puguin generar activitats que generin riquesa i que contribueixin a la gestió i preservació del parc.

La connexió del barri amb el medi natural es dona de forma directa, ja que limita amb el parc de Collserola.

Requisits d'idioma

Es convida als alumnes a què presentin propostes en català, castellà o anglès.